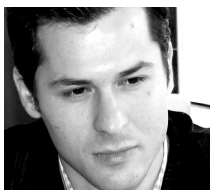

■ comentarii critice de marius miheț

Noua soteriologie

Cel mai recent roman al lui Matei Vișniec poate nedumeri cu ușurință. Mai întâi pentru că defilează cu perspective sociologice destul de sensibile în mediile culturale franceze.

La sfârșitul anilor '90, Pierre Bourdieu sistematiza agresiunile media, iar semnalul de alarmă a rămas, se pare, la fel de inert și astăzi. În al doilea rând, *Dezordinea preventivă* trece dincolo de o anumită legitimitate. Chiar dacă, la anumite paliere, se regăsesc ideile lui din teatru, Matei Vișniec scrie un roman houellebecqian.

Atât în dramaturgie cât și în proză, Matei Vișniec este preocupat de problema răului în comunism și în societățile democratice. Experiența jurnalistică de peste două decenii a concretizat-o într-un fel de sociologie a cunoașterii. Dacă în sistemele totalitare existau modele carnale ale răului, în capitalism fețele acestuia au rămas dificil de cuantificat. *Dezordinea preventivă* este un breviar despre manipularea media în democrație. Ideea e că informațiile transformă individul într-un parazit condamnat la încremenire. El are cumva conștiința participării la mersul umanității dar niciodată, de fapt, nu decelează sensul informației, care, de altfel, se și pierde repede din memorie. Deficitul de implicare în sera informațională se reduce finalmente la o emoție primară. Iar emoția se realizează prin „zappare” – căutarea rapace, aleatorie, după știri. Inflația informațională duce la o emoție artificială și la o falsă existență. Ori cel mult superficială. Tânărul jurnalist Mathieu Caradin înțelege repede că George, maestrul, ziaristul blazat și cinic, îi prezintă, odată cu toată această teorie, de fapt, condiția omului modern. Lipsit de interogații existențiale, individul suprainformat îmbrățișează lentoarea

plăcerii și, refuzând acțiunea, își anulează orice formă de participare la viață. Altfel spus, el nu ia atitudine în fața ororii transmise de informațiile media. Trăiește momentul artistic, pentru ca apoi să continue o viețuire kafkiană din care lipsesc dezbaterile interioară și visceralitatea adevărului. Un om-mașină, pus în scenă de o imensă fabrică mediatică. Ipostază ce amintește de *Ora 25* a lui C.V. Gheorghiu.

Sistemul lui Matei Vișniec din roman aduce cu militantisismul sociologic propus de Bourdieu. Din agresiunea câmpurilor jurnalistice, spune scriitorul francez, îți vine să te retragi, nu să te implicii. Pentru eroii lui Vișniec, mesajul știrilor este alarmant dar fără reacție din partea consumatorilor avizi după un statut privilegiat de spectator. Iată povestea din *Dezordinea preventivă*. Revelațiile lui Mathieu sunt cele ale omului baricadat în sistem care rezistă *mainstream*-ului până la un punct. De aici încolo ori cedează, ori se revoltă. Pare un viitor Winston Smith. Însă Matei Vișniec plusează. Mathieu este un expatriat cu rădăcini românești, are o relație embrionară cu mama și una neclar-oedipică față de tată. Mai mult, el trăiește experiența provincialului ajuns la Paris și are revelația stabilirii într-un oraș muzeu. Așadar o sumă de exfolieri simbolice, o marcă înregistrată Vișniec. Portretul societății e verosimil tocmai prin aceste specificități.

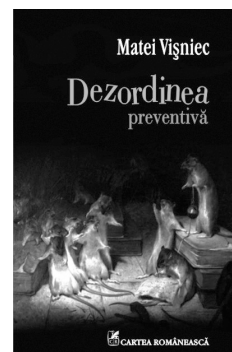
A trece dintr-o limbă în alta presupune – o recunoaște chiar autorul – o responsabilitate suplimentară. Dexteritatea aceasta amintește de Țepeneag, cel care a inaugurat la noi „cuvântul nisiparniță”. O decojire lingvistică, granulară. Însă Vișniec face naveta între genurile literare. Dacă piesele de teatru le notează în franceză și apoi le rescrie în română, dacă trăiește prin poezie

Dezordinea preventivă este un breviar despre manipularea media în democrație.

(imaginată mereu în română), în fața romanului se oprește deocamdată la porțile limbii franceze. În aceste interstii ale categoriilor artistice tâșnesc, sub diverse configurații, ideile mature ale lui Matei Vișniec. Nucleul *Dezordinii preventive* are rădăcini în teatru, unde Vișniec prelucrase ideea la care revine deseori: înainte de absurdul literar a existat unul al istoriei (în *Nina sau despre fragilitatea pescărușilor împăiați*); ori opinia că ambalajele occidentale au grăbit căderea comunismului, prezentă în *Occident Express*. Și așa mai departe.

Conceptele de sociologie culturală tratate prin adevizii ce amintesc de Houellebecq au ancore în proză. Caracterul autoficțional vine de pe versantele din *Cafenea Pas-Parol* și *Sindromul de panică în Orașul Luminilor*. Cel mai aproape e acest roman de *Domnul K. eliberat*. Aici libertatea indestulătoare îl intimidă pe Kosef J. Dar și cuvintele descătușate. Limbajul se dovedește paliativul cu ajutorul căruia J. rezistă în fața libertății insuportabile. Tortura și puterea se amplificau comod prin cuvinte.

Dezordinea preventivă reglează această degradingoladă a realităților democratice. *Habitusul* propus de Matei Vișniec este o hartă a umanității contemporane paralizate în indeterminare. În povestea acestui habitus, Vișniec diluează savuros și profesionist alchimia spectacolului mediatic. Lumea din *Dezordinea preventivă* gravitează în jurul seducțiilor autodestructive. Mathieu Caradin, Marcel Crasnac și mai ales George sunt vocile unei singure instanțe critice. Matei Vișniec evaluează simulacrul unei lumi de consum în care omul mlaștină – „îmbăcsit de informații inutile” – este individul despărțit de subiectivitate, un om „intoxicat”. Problema este cum această fragilitate poate fi recuperată poetic din spectacolul consumist. La un anumit nivel inițiativ, Mathieu Caradin descifrează jocul frontierelor interioare, al limbajului și apreciază rolul metaforei în camuflarea dezgustului jurnalistic. Fără doar și poate Vișniec traduce în aceste tensiuni modelul vieții denunțat de Baudrillard în *Societatea spectacolului*. Exploatarea sistematică a informațiilor transformă omul modern într-un mutant *in favor*, nu doar canivor. În *Dezordinea preventivă* urmăm într-un prim-plan procesul uniformizării lui Mathieu, integrarea lui fals triumfalistă. Contaminării cu rigorile sistemului informațional îi opune propria fragilitate, întreținută de memoria exilatului și dispozitivele metafizice. Din fericire, eroul are o memorie mutilată de exil, tăcere și singurătate, altfel n-ar putea rezista ambianței, nici mitologiei consumiste. În finalul apoteotic când transmite manifestul lumii prin radioul improvizat al gării, acest Prometeu îndrăgostit proclamă reinstaurarea subiectivității și a unei „ambianțe benefice”.

Matei Vișniec, *Dezordinea preventivă*, București, Editura Cartea Românească, 2011, 264 pag

Spre finalul narațiunii, Matei Vișniec plonjează brusc într-o distopie. Laolaltă cu politicianii, șobolanii propun un proiect comun de igienizare a lumii și promit chiar „depoluarea morală a umanității”. Mai mult, oamenii vor fi măsurati metafizic în șobolani. O Agenție conduce din umbră mecanismele de producere a dezordinii preventive; ea asigură și construiește un viitor din care serenitatea lipsește, fiind incapabilă să genereze frisoane emoționale. *Dezordinea preventivă* este „noul totalitarism”, dar bazat pe transparență, pentru că până și gunoaiile și visele vor fi salvate într-o bază de date. Un creier comun deține, citim printre rânduri, un adevăr absolut, la fel cum altădată Partidul era conștiința colectivă. Ficțiunea speculativă ce cuprinde „Scrisoarea de intenție” a șobolanilor și indicațiile Agenției sunt *ficțiunile gramaticale* din roman. Prea puțin valorizate. Însă nu mai puțin concludente pentru construcția distopică din *Dezordinea preventivă*.

Matei Vișniec jonglează cu teoria omului care are nevoie de scenarii utopice pentru a-și vindica depresiile constitutive. *Dezordinea preventivă* face apologia libertății și a democrației uzând experimente distopice dintotdeauna. Cătorul este angrenat într-o narațiune polifonică, din care extrage rețeta unei mult dezbătute morți a utopiilor. Ambiția lui Matei Vișniec pare a fi și justificarea unei nuanțe din criza artei contemporane. *Dezordinea preventivă* este o frumoasă pledoarie pentru „monada orfelină” – cuvântul, dar și pentru poezie. Leily și grupul de activiști culturali întruchipează șansa reanimării tragicului, de salvare prin forța poeziei și a regăsirii sentimentelor. Matei Vișniec propune, de fapt, o neo-soteriologie. Ea nu mai verifică salvarea prin artă din cupole totalitare. Ci democratice. O nuanță cu atât mai grotescă. *Dezordinea preventivă* vorbește despre necesitatea ontologizării lumii, căci, în oglindă, utopia comunismului și capitalismul mediatic nu oferă soluții, ci tipuri de infern. O carte despre orbire și reverențele escatologice ale libertății. Cartea sumă a lui Matei Vișniec. ■

